

Serin bir gece. Yağmur serinliği.

Bugün ne anlatmak niyetindesin?

/Bir şey anlatmak/ niyeti yok. Bu niyet nadiren mevcut bende.

Ancak konuşurken, *bir şeyi konuşmak* zorundasın, hiçbir şeyden bahsetmeden konuşamazsın.

Bunu beceren politikacılar var.

Onlar da asıl bahsetmeleri gerekenden değil, kimsenin hayatında bir mana ifade etmeyecek totolojilerden konuşuyor.

Siyasette neler oluyor acaba? Memleketi hiç takip etmez oldum.

Önemli bir şey olursa herhalde biri söyler. Havanın serinliği daha mühim.

Evet. İnsanların birbirine bahsetmeye değer görmediği meseleleri hayatının merkezi haline getirmek de zor bir vazife. Gazetecilik, aslen iyi bir iş olabilecekken, *haber üretme mecburiyeti* karşısında saçma bir işe dönüşüyor.

Haber almak zorunda hissediyor insanlar. Aslında *barbarların uzakta* olduğunu haber almak istiyorlar, bunun verdiği bir güven var. O gün dört yerde kaza olmuş ve kendileri bunu hiç görmemiş ve duymamışsa, kendilerini biraz daha güvende hissediyorlar. Tüm tehlikelerin uzağında.

Bu kadar basit olmayabilir. Bunlara bakıp korku duyanlar da çok.

/Başbakan bizi yiyecek/ diye korkanlar mı?

Hayır, insan kendine benzer diğerlerinin başına da kötü talihin konduğunu görüp üzülebilir.

Doğru. Yine de insan en yakınlarının cenazesinde bile, tabutun içinde olmadığına şükredebilen bir yaratık. Bence haberlerin asıl manası da bu. Bir *cenaze rahatlaması* sağlamak insanlara. *Dünyada bir çok olay oldu, Başbakan konuştu, partiler küsüştü, insanlar birbirini öldürdü, pandalar yavruladı ve siz hala dipedik sapasağlam hayattasınız* demek.

İnsanlar bu kadar yalınkat değil, onu diyorum. Yoksa bazıları için doğru olabilir.

/Her insan biraz yalınkat, bazı insanlar daima yalınkattır ama bütün insanlar her zaman yalınkat değildir/ diyorsun herhalde.

Onun gibi bir şey. İnsanlar hakkında bulduğun herhangi bir özelliği de sayabilirsin böyle.

Evet. Çok verimli bir vecize, Lincoln sağolsun.

Bugünkü muhabbetin gidişinden pek okumadığın anlaşılıyor. Uydurmaya ne dersin?

Okudum ama anlatılacak cinsten değil. Akademik yazılar. Programdaki ebced hatalarını düzelttim. Çeşit çeşit işlerle uğraştım.

Ve için rahat?

Çalışmanın getirdiği bir keyif var ama bir yandan da belirsizliklerin, hangi çatının ne zaman su sızdıracağına dair belirsizliğin, hangi işin ortasında nereye koşmak gerekeceğine dair belirsizliğin getirdiği bir sıkıntı da var. Arada yokluyor.

Hayatını kendine vakfetmelisin.

Bazen yaptığım bütün işleri bırakıp, bir dağa kaçıp, sadece yazmak ve arada sırada insanlara göndermek istiyorum. Yanıma biraz da kitap alırım, ansiklopedi cinsi kitaplar. Bugün baktığım *İslam Felsefesi Tarihi* gibi veya *Oxford Companion to the Mind* gibi kitaplar.

İnsanın dağa bile kitapla gitmek istemesi aslında ne kadar zavallı olduğuna işaret olabilir. Dağla beraber oturmak yerine, dedikodu cinsinden laf salatası üretmeye devam etmek istiyorsun yani. Dağda bile.

Zihnime yiyecek yeterince fikir sunmadığımda körelecekmiş gibi hissediyorum. *Körelmek* korkusu mevcut bende. Yazmazsam körelecekmişim, düşünmezsem aptallaşacakmışım gibi bir korku. Boş durmanın zor gelmesi de bundan. Bu korku belli ediyor kendini.

İlginç bir korku. Yanlış işlerle meşgul olmaktan da korkuyor musun?

Yanlış işlerle değil de, lüzumsuz işlerle. Hayatımı işgal edecek ve beni bırakmayacak, sonunda sadece uğraştığıma pişman olacağım cinsten işlerle meşguliyetten korkuyorum. Devamlı teyakkuz halde bulunmak gerekiyor. Etraftan hücum eden işlerin çoğu bu cinsten.

Ancak bu işlerin çok azı, belki yüzde biri, senin diğer işlerini de daha iyi yapmaya yardım edebilir. Belki bazısı o kadar etkili olur ki, o yüz işe ayırdığın zamandan çok daha fazlasını kazandırabilir.

/Kazandırabilir/ veya *kazandırmayabilir*. Hayat bir çok belirsizlikle dolu. İnsanların nasıl yatırım yaptığını görünce, bu ekonomi denen yumağın aslında *Allah'ın takdirinden* başka pek bir mantığı olmadığını da anlayabiliyor insan.

Bugün takdir konusuyla meşgul oldun herhalde.

Biraz. Kelam tarihine bakayım dedim. Seyyid Hüseyin Nasr ve Oliver Neaman'ın *İslam Felsefesi Tarihi*'ni biraz karıştırdım. Bitmeyen meselelerden biri, kaderin tabiatı.

/Allah madem biliyor, neden insanı deniyor?/ değil mi?

Evet. *Madem Allah ne olacağımızı biliyor, neden bizi deniyor?* Bize verdiği iradenin manası ne?

Bunu nasıl çözmüşler?

/Orta yolda/ bunun çözümü, *külli irade* ve *cüz'i irade* diye iki ayrı kavramla yapılıyor.

Seni pek tatmin eden bir ayırım değil galiba.

Günlük hayatta belki yeterli olabilir, ancak diyelim birinin elinde yüzbinlerce insanı öldürecek bir silah var. Bir bomba. Bu bombanın pimini çekmesi kendi iradesi mi, Allah'ın iradesi mi?

Kendi iradesi herhalde.

Kendi iradesiyse, o bombadan dolayı ölenlerin *yaşama iradeleri* kalmıyor. Yani bir adamın *cüz'i iradesi*, diğerlerinin *cüz'i iradesine* nazaran daha *külli* sonuçlar doğuruyor.

Daha *külli* derken?

Ölenlerden biri için, o bombanın patlaması *külli irade*, ancak o pimi çeken, düğmeye basan için *cüz'i irade*. Böyle durumlarda bu ikisi *farklı irade* hakkında pek net ayrımlar yapılamıyor.

Bunlar uç durumlar ama.

Hayır, bunlar uç durumlar değil gerçekte. Her insanın diğerlerinin hayatında bir önemi var. İradesiyle diğerlerinin hayatını etkiliyor. Eğer meseleye sadece birey ve Allah nazarından bakarsan, evet, biri *cüz'i*, diğer *külli* iki irade mevcut. Allah kuluna bazı imtihanlar sunuyor, kulu da bunları kendi iradesi ölçüsünde geçmeye çalışıyor.

Ancak farklı insanlar olduğunda...

İki insan var diyelim. İradeleriyle birbirlerinin hayatını etkileyebilen insanlar bunlar. Bu durumda bunların iradesi *cüz'i* diyebilir miyiz? A kişisi için Allah'ın ne şekilde takdir edeceği, B kişinin iradesine bağlı. O zaman Allah'ın iradesi B kişinin iradesine mi bağlı, yoksa B kişinin iradesi mi Allah'ın iradesine bağlı?

Bir insan kendi iradesinin farkında, ancak diğerlerinin farkında değil. İnsan kendi *cüz'i* iradesini görüyor, ancak diğerlerinin yaptıkları işlerin kendi iradelerinin mi, yoksa Allah'ın iradesinin mi olduğu kararını veremiyor, diyorsun.

Bu daha güzel bir özet oldu, evet.

Çıkabildin mi bu sorunun içinden?

Cüz'i/külli ayrımıyla değil. Ya etrafındaki insanların iradeleri olmadığına, veyahut onların iradesinin Allah'ın iradesiyle denk olduğuna itibar etmek lazım herhalde. Bu ikisi de pek uygun görünmüyor gözüme.

Başka bir çıkış aradın mı?

Kader konusundaki mesele *bilgi* meselesiyse, buna verdiğim cevap hemen her zaman *bilginin de mahluk olduğu* gibi bir yerden geliyor. *Allah bazı konulardaki bilgiyi yaratmamıştır* diyor geçiyorum. İnsanın geleceğine dair bilgi de bu türden bilgi veya kainatı yaratmadan evvel ne yaptığının bilgisi.

Bu biraz *kaçmak* gibi durmuyor mu sence?

Kaçmak gibi duruyor belki, ancak her konuda ahkam kesmeye çalışmaktansa, insan bilgisinin de mahluk olduğu ve kaderin bu bilginin yaratılması olduğu gibi bir fikir daha anlamlı.

Allah'ın ilmi de mi mahluk?

Hayır, Allah'ın ilmi mahluk değil, onun için insanın ne olacağını kendi ilmiyle biliyor.

Yani, aslında *külli irade*, *cüz'i irade* ayrımı yerine, *ilahi bilgi* ve *insani bilgi* ayrımı yapıyorsun. Allah'ın varlığı, bizim varlığımıza benzemediği gibi, onun ilmi de bizim bilgimize benzemiyor.

Bunu nereden okudun?

Bunu bir yerden okumadım. Seneler önce adamın biri beni bir konuda *köşeye sıkıştırmaya çalışırken* öne sürdüğüm bir fikirdi. Bilgi bir *bilene* muhtaçsa, tabiatını da *bilen* vasıtasıyla elde eder. İnsanın bilgisi, o sebeple insanîdir. Allah'ın bilgisi de ilahîdir. Bu iki bilgi birbirine insanın ve Allah'ın benzediği kadar benzer. O sebeple, evet, kader haktır ve Allah insanın ne olacağını *kendi ilmiyle* bilir, ancak kaderin ne olduğunu insan bilgisi cinsinden öğrenmek ancak yaşayarak mümkündür.

Bu bir cevap değil aslında. Farkındasın değil mi? Çünkü *Allah'ın ilmi nasıl bir şeydir?* denildiğinde verecek bir cevabın yok.

Evet. Verecek cevabım yok. Çünkü Allah'ın bilgisi hakkındaki bilgi de *insanî* bilgi değildir. O sebeple onu biz anlamayız. Anlamadığımız yerde susmak adetimizdir.

İllallah.